

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Tabiat ve Ekonomî, İ. Konmık Tesirler	<i>M. Niyazi Erenbilge</i>
Cönkler, Şairler, Aşıklar	<i>İbrahim Kendi</i>
Seydişehir Destanı	<i>C. Oğuz Öcal</i>
Hukuka bağı devlet fikri, ve bu fikrin Türkiyede inkişafı .	<i>Fâkir Usman</i>

KASIM - ARALIK 1946

SAYI: 97 - 98

58

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL: X

KASIM - ARALIK 1946

SAYI: 97 - 98

COĞRAFYACI GÖZİYLE

TABİAT VE EKONOMİ I. KONMİK TESİRLER

Türkiyenin Ekonomik cephesinin en faal unsurlarından biri olan Sayın Konyalılara ithaf olunur.

M. NİAZİ ERENİLGE

Dünya güneş etrafında kat'i nakıs - Elips şeklinde bir muharrik çizerek döndüğünden (Hariç anılmerkezliğin kıymeti - Exzentrizität C. $1/60 = 0,0167$ dir) güneşe yakın bulunduğu vakit (Hufeyz - Perihel) bir zaman ünitesi içinde aldığı ziya ve hararet güneşe uzak bulunduğu vakit (Üç - aphel aldığı ziya ve hararetden daha çoktur. Fakat seyyareyi güneşe "vası eden yarım kutur şuai - radiusvektor müsavı zamanları da müsavi sahalar kat ettiğinden" arz güneşe yakın olduğu zaman uzak bulunduğu zamandan daha çok çabuk güneşin etrafında dönerki bunun neticesi olarak kuzey yarım küresinde yaz mevsimi kışa nisbetle sekiz gün daha uzun olur; güney yarım küresinde ise keyfiyet bunun aksidir. Fakat bu yarım kür-

rede kısa geçen yaz kuzey yarım küresinin yazı kadar güneşten hararet aldığından güney yarım küresinin yazları kuzey yarım küresinden aşağı yukarı daha sıcak olur ve bu sayede tarla mahsulü daha çabuk kemale gelir. Fakat diğer taraftan hararetin yüksek olması çiftçinin işini güçleştirir.

Kuzey yarım küresinde mevsim kış iken güney yarım küresinde yaz olduğundan seri nakliye vasıtalarının icat edildiği tarihtenberi meyva, sebze, yumurta vesaire gibi yiyeceğe ait maddeler kışın bir yarım kürreden diğer bir yarım kürreye nakledilmiye başlanmıştır. Nakliye tarifeleri müsaade ettiği nisbetde bu durumdan git-tikçe artan bir şekilde istifade olunmaktadır.

Kûsuf zamanlarında güneşin kısmen veya tamamen tutulması beşer ekonomisi üzerinde o kadar mühim bir tesir yapmaz, fakat kayalık veya sig sularda sefer eden bir gemi yahut çok arızalı bir arazide seyahat eyleyen bir yolcu için güneşin tutulması felâketli olabilir.

Arzın kendi mihveri etrafında 24 saatde bir devir yapmasıyla gece ile gündüz husule gelir. Dünya mihverinin muharrikine meyilli olması (23/2) beşer ekonomisi üzerinde pek müsait tesirler yapan bir takım hadiselerin doğmasına sebep olmuştur. Gece ile gündüz müddetleri coğrafi arızalara göre değişir. Üstüva hattında bulunan bir noktada gece ile gündüz müddetleri daima birbirine müsavidir, yani on iki saat gündüz, on iki saat gece olur. Dünyanın diğer noktalarında ise yılın ancak iki gününde, 21 Mart ve 23 Eylülde gece ile gündüz müddetleri bir birine eşittir. Riyazi tropik bölgede (medarlar arası) gece ile gündüz müddetleri arasında o kadar büyük bir fark yoktur. Ancak 30 49 inci arz dairesinde en uzun gün 14 saati bulur. 35 inci arz dairesinde 14 21 saate, 40 incide 14 51 saate, 45 inci de 15 26 saate, 49 3 üncü de 16 saate, 23 58 inci de 18 saate balığ olur. Fakat dünya bir küre şeklinde olduğundan kutuplara doğru gidildikçe nisfulnihar daireleri bir birlerine suratle yaklaşarak gündüz müddetlerini uzatırlar. Meselâ, 24. 63 inci arz dairesinde: gündüz müddetleri 20 saate, 49: 65 de: 22 saate, 33. 66 da: 24 saate varırlar.

70 inci kuzey arz dairesinde güneş 65 gün hiç batmaz ve 60 gün hiç doğmaz.

80 inci kuzey arz dairesinde güneş 134 gün hiç batmaz ve 127 gün hiç doğmaz.

Kuzey kutupda arz dairesinde güneş 186 gün hiç batmaz, ve 179 gün hiç doğmaz. (güney yarım küresinde ise keyfiyet bunun aksidir).

Gündüz müddetleri arasındaki bu farklar her arz dairesi halkı için kesin bir önemi haizdir, çünkü aydınlanma tekniği ne kadar aşağı bir seviyede olursa bir çok ekonomik faaliyetlerde geceleri o nisbetde inkıta uğrar, yahut hiç değilse müşkilatla karşılaşır, veyahut pahalıya malolurlar. Gece ile gündüzün nisbeten yekdiğerine eşit olduğu tropik bölgede hayat diğer bölgelere nazaran çok daha yeknesak geçer. Fakat bununla beraber bilhassa her türlü iş ve yürüyüş teşebbüsleri için duyulan arzu işdiyak da söner; Herşeyden evvel çiftçi mutedil mıntıkada gündüzlerin uzaması dolayısıyla ekilen ürünün toplanması için fazla mesai sarfına imkân bulduğu halde tropik bölgede bu mümkün olamaz; bilâkis orada fazla mesai sarfı ancak çok amele kullanmak suretiyle kabildir ki buda ekonomik bakımdan zararlı olup seyrek nüfuslu memleketlerde medeniyetin devam ve inkişafına manidir.

Mutedil bölgelerde yazın gündüz müddetlerinin uzaması olağanüstü başarılar için bir cazibe ve bir muharrik vazifesini görür ve dolayısıyla insan iradesini arttırır. Zıyanın uzun müddet devam etmesi bitkilerin yetişmesini mümkün kıldığı gibi nisbeten az amele çalıştırmak suretiyle ürünün toplanmasını da kolaylaştırır. Fakat gündüzlerin uzaması bazı hallerde gayri müsait tesirler de yaparlar, meselâ islam memleketlerinde ramazan aylarında olduğu gibi; bu memleketler de tuluundan gurubuna kadar oruç tutulduğundan ekonomik faaliyetler tabiatıyla sekteye uğrar. Hele ramazan ayı kameri yılının akışı esnasında yaz inkılabına yakın bir zamana rast

lar ve o memleketde orta yahut yüksek arzlarda bulunursa. (İslam aleminin en kuzey sınırı Sibirya da ki 59 uncu kuzey arz dairesi üzerinde olup burada en uzun gündüz müddeti 19 saatdir.)

Nasıl ki Tropik bölgede aydınlanma şartlarının büyük bir yeknesaklık göstermesi ekonomik faaliyeti müteessir kılıyorsa kutuplarda ve kutup altı bölgelerde de gece ile gündüz müddetlerinin gayet uzun sürmesi ondan daha çok gayri müsait bir tesir icra ediyor. Yaz mevsiminde kutbi bölgelerde gündüz müddetleri o kadar uzun sürer ki aydınlıktan, bütün devamı müddetince, iktisadan istifade etmeğe imkân bulunmaz, bilâkis mevsimin büyük bir kısmı uyku ile geçer. Diğer taraftan aynı bölgelerde gayet uzun süren kış gecelerinde her türlü enerjik ekonomik faaliyetler sona erer yahut küçük sanatlarla meşgul olunur. Mamafih bu da çok kerre noksan aydınlanma yüzünden zarara uğrar; yahut (İzlandanın yük ve trikotaj sanayii gibi) dünyanın daha müsait bölgelerinin rekabetine dayanamıyarak göçer ve büsbütün mahvolur umumiyetle yüksek arzlarda kışın kuvvetli ekonomik faaliyetler görülmez; çünkü bu arzlarda yaşayan halkların çalışmaları ekseriya son derece faal bir canlılık devresile uzun süren tam bir sükûn ve istirahat devresi arasında gayri muntazam bir raks hareket şeklinde tezahür eder. Uzun süren kış geceleri insanların gıda maddelerini tedarik edebilmeleri için her şeyden evvel açıkta ve teksifi bir suretde faaliyetde bulunmalarına manidir. E. bessele'ye göre, dışarıdan ithalatda bulunmaksızın, kutuplara doğru gidildikçe daha çok uzayan kış gecelerinde devşirme ekonomisiyle yani, avcılık ve balıkçılık ile, kâfi derece de gıda bulmak kabil olmadığı gibi kutup medarı dışından sa-

bit iskânda mümkün değildir. (Groenland de vaki itah kasabası 78. 3 kuzey arz dairesi üzerindedir.) Buna mukabil Spitzberg de dışardan kâfi miktarda yiyeceğe ait maddeler ithal olunduğu ve elektrik ziyasından istifade edildiği cihetle maden ocaklarında kış gecelerinde dahi kolaylıkla çalışılmaktadır. (Mamafih şurasını zikretmek lâzım gelir ki pek uzun süren gündüz veya geceler sinirleri harap etmekte ve sıhhati bazan diğer faktörlerle birlikde yüksek arzlarda ekonomik faaliyetleri sekteye uğratmaktadır.)

Gölgelenme hadisesinin muhtelif bölgelerde muhtelif ekonomik önemleri vardır. Üstüva hattında tercihan şu veya bu yamaç daha fazla gölgelik olmaz, çünkü yamaçların kâh biri kâh diğeri gölge alır ve hatta tropik bölgenin kenarlarında bile yamaçlarda herhangi biri diğerinden daha çok gölgelenmez. Kuzey yarım küresinde mutedil bölgede güneye bakan yamaçlar, güney yarım küresindeki mutedil bölgede ise kuzeye bakan yamaçlar gölgelenme bakımından daha çok müsait bir durumda olduğu halde kutbi bölgelerde böyle bir hadise - moment yine vuku bulmaz. Çünkü bu bölgelerde yazın güneş bütün gök kürresinde dolayıp durur ve zaval vaktiyle gece yarısı arasındaki vakitlerinde aydınlanma farkı kadar az olur ki olsa olsa ancak fotoğrafçılık bakımından bir önemi haiz olabilir. Ekvatur (üstüva hattı) da gölgenin dikine olarak gelmesi ağaçların yetişmesine çok elverişli bir keyfiyettir, çünkü kökler, içinde bulunduğu toprağın ihtiva ettiği rutubetin bulunmasına yüksek arzlarda kutbi kış gecelerinin ekonomi bakımından pek mühim, olan ve günler hatta haftalarca süren kısalması keyfiyeti fecir ve şafak hadisesinin bir neticesi olup bu hadise ekvatore doğru yaklaşıldıkça kısaldığı ve tam ekvator

üzerinde takriben 10 dakika kadar sürdüğü halde bilakis mesela 54 üncü arz dairelerinde yaz inkılabı esnasında yekdiğerleriyle (fecir şafak) karışıp kaynaşır. (3eyaz geceler).

Şüphesiz dünya yalnız güneşden değil, fakat yıldızlardan atmüserferdeki elektrigi ifrağlardan (kutbi ziyalar yıldırımlar ve şimşekler) volkan püskürmelerden keza şiddetli depremler esnasında yer altındaki gazların tutuşup yanmasından ve diğer ziyai hadiselerden de ışık alır. Lâkin dünyanın sırf kendinden doğan ışıkların devam müddetleri kısa olduğu gibi ne zaman zuhur edecekleri de belli değildir. Yıldızların yolladığı ziya ise o kadar zayıftır ki bazan pek faydalı olmasına, mesela bir yıldızın yahut kutbi ziyaların bir geminin ansızın kayalara çarpmasını önlemesine veya bir yolcuyla vahşi bir hayvanın kurduğu pusudan kurtarmasına rağmen ekonomi ve ulaştırma (münakalatı) n terakki ve inkişafına hizmet edebilecek bir halde değildir. fil vaki bazı volkanlar uzun müddet o kadar çok faaliyetler gösterirler ki geceleyin seyyahlar yani gemiler için tabii bir fenar vazifesini görerek önem kazanırlar (meselâ stromboli tinakula. İzalco gibi).

Ay vakit vakit gerek karada ve gerekse denizde ulaştırma ile ekonomik faaliyetleri (balıkçılık, avcılık ve hayvancılık) kolaylaştırabilecek kadar dünyayı aydınlatır; bu gibi hallerde, fakat küçük mikyasda, gündüzler adeta uzamış gibi olur, bilhassa tropik bölgelerde gecelerin serin olması dolayısıyla halk ay ışığından faydalanarak türlü türlü oyunlar tertip eyler ve dans ederler. Yahut büyük ölçüde toplanırlar yaparlar fakat ay ışığı kesif ormanların içerisine nüfus edemez. Ayın bazı hayvanlar (meselâ Samoa sularındaki Palolo kurdu gibi) üzerinde ekonomik tesiri vardır. Keza bazı piratik insanların incelemelerine nazaran ağaç-

larla diğer nebatlarda nurgün devranı üzerinde ayın tesiri olduğu anlaşılmıştır.

Güneş, ay ve yıldızların tabiat insanlarıyla gemiciler ve seyyahlar için cihet ve zaman tayini hususlarında ehemmiyetleri pek büyüktür. Bütün milletler, zamanı güneş ve ayın hareketlerine göre bölümlere ayırmışlardır.

Gerçi güneşin ziyası hattızatinde modrn fotoğrafıcılık sanayiinde bezlerin ağartılmasında vesair hususlarda ekonomik fayda ve önemi haiz ise de diğer taraftan kumaş ve halılardaki bir çok renkleri yaktığı yelkenleri yahut güneşlikleri çabuk bozduğu cihetle bunların yerine sık sık yenilerini kullanmak zarureti hasıl olmaktadır. (Bilhassa tropik bölgelerde).

Güneşi bol memleketlerde enerji kaynağı olmak üzere güneşin hararetinden faydalanmak meselesi henüz hal edilmemekle beraber gelecekte bu meselenin daha büyük önem kazanacağı muhakkaktır. Güneşin küre şeklindeki dünyanın muhtelif bölgelerinde ve muhtelif arzlarında husule getirdiği ısınma farkları aydınlanma farklarından çok daha mühimdir. Tropik bölgede gece ile gündüz müddetlerinde bir fark olmadığı gibi ısınma şartlarında da fark yoktur. Güneşin şualarını nisbeten dik olarak yollaması ve yılda iki defa zenit de bulunması dolayısıyla tropik bölgede ortalama sıcaklık daima yüksektir. Hemde okadar yüksektir ki mesela Almanya'da Temmuz ayı esnasında deniz seviyesinde hüküm süren sıcaklıktan 7: 5 daha yüksektir. Tropik bölgede gecelerin uzaması müsait tesire haizdir. Çünkü ekseriya geceler oldukça serin geçtiğinden ortalama sıcaklığın pek ziyade yükselmesini önler, Tropik bölge dahilinde mevsimler bu kadar, zira en serin ayın ortalaması, çok kerre bir de-

recenin ancak ufak bir kesri kadardır. Azami halde en yüksek günün bir kaç derece aşağısında kalır. İşte yüksek hararetin bu yeknesaklığı dolayısıyla tropik bölge iklimi bir kuzey Avrupalı için okadar gayri kabil tahammüldür ki bu yüzden sınırları pek çabuk ve fena halde bozulur. Ve binaenaleyh vakit vakit dağlık bölgelere çekilmek yahut anavatana dönüp bir müddet hava tepdil etmek mecburiyetinde kalır.

Mamafih daha şimdiden şurasını zikrederim ki tropik bölgenin iş taraflarındaki alçak arazilerde yapılan tarla işlerinde umumiyet itibarıyla yüksek ikdisadi öneme haiz olan vakıa yalnız renkli amelenin kullanılmasının mümkün olması keyfiyettir. Ancak tropik bölgenin kenarlarında renklilerle beraber güney Avrupa ameleside muvaffakiyetle çalışabilir; bilakis kuzey avrupalılar tropik bölgenin iş taraflarındaki tarlalarda katiyen iş göremezler meğer ki bu tarlalar yüksek yaylalar (1800 metrenin fevkinda) üzerinde bulunmuş olsun netekim kuzey avrupadan gelen göçmenler buralarda yerleşip ürer ve nesilden nesle ömür sürerler.

Az trepik bölgede, yani mutedil mintakanın tropik sahaya yakın olan kısmında meselâ güney cephede Amerikanın güney taraflarında gündüzlerin uzun sürmesi ve binaenaleyh mümkün olduğu kadar uzayan inşimas hadisesinin tesiri dolayısıyla yazlar tropik bölgeye nisbeten çok daha sıcak olur.

Fakat buna mukabil kışlar da o nisbetde serin olur, onun için az tropik bölgede yaşayan halk gerek vücutta ve gerek zekâca yüksek bir kabiliyet gösterir. Fakat diğer taraftan kuzey Avrupalılarda kışın burada o kadar serinlerler ki enerjilerinden hiç bir şeyi kayıp etmeksizin yaz sıcaklarına dayanabilirler. Lâkin yaz mevs-

siminde ağır tarla işlerine o kadar tahammül edemezler, onun içindir ki kuzey avrupalıların astropik memleketlerde iklime alışık işçi bulamayınca tropik bölgeden renkli amele getirdikleri nadir değildir. Meselâ 17 inci asırdan 19 uncu asra kadar bugünkü Amerika Birleşik devletlerin güney bölgelerine Afrikadan zencilerin 1900 yılından evvel Guensland (Avusturaliyaya) tropik Malezyadan kanakerin getirdiği gibi,

Mutedil bölgenin serin kısımlarında oldukça soğuk bir kışı nisbeten sıcak bir yaz takip eder. Burada bitkilerin yaşama ve büyüye açma devri yaz mevsimidir. Aynı zamanda bu mevsim aydınlanma hadisesinin uzun sürdüğü mevsimdir. İkdisaden büyük bir ehemmiyete haiz olan bitkilerden bir çoğunun bütün hayat fonksiyonları yaz mevsiminde ceryan eder.

Bitkiler bu mevsimde hususi cihaz ve tertipleriyle sıcakların tesirine karşı kendilerini korudukları halde evcil hayvanlar çok kerre insanlar tarafından vücuda getirilen ahır ve ağıllarda soğğun tesirinden muhafaza edilirler. Kışın yiyeceğe ait maddelerin çoğu istihsal edilemediğinden dünyanın devri olarak kuraklığa maruz kalan sıcak ülkelerinde dahi iasece sıkıntı çekmemek için bir takım zarurî tetbirler ittihazına lüzum görülür.

Keza mutedil bölgede kışlar oldukça serin ve soğuk geçtiğinden dünyanın sıcak memleketlerine nisbetle daha kalın elbise giymek, daha muhafazalı evlerde oturmak zarureti hasıl olur. Hatta çok kerre teshin meseleside müb em bir ihtiyacı alır ve kış mevsimi için yakacak tedarikine lüzum görülür. Bütün bunlar dünyanın sıcak bölgelerine nazaran daha soğuk bölgelerin çok ağır ekonomik mahsur-

larını teşkil ederler. Kışın soğuklar yağışların zaman zaman kar şeklinde düşmesine sebep olurlar, bu karlar uzun müddet yerde kalabilirler. Sular donar ve bu suretle nakliye vasıtalarında değişiklikler olur. Meselâ araba yerine kızak kullanılır; kar örtülerine delk ve temasin az olması dolayısıyla odun nakliyatı, bilhassa dağlık mıntikalarda kolaylıkla yapılır; yazın geçilmesi mümkün olmıyan bataklıklar kışın donarak münakalâta elverişli, sert ve mukavemetli bir saha teşkil ederler. Sular üzerindeki nakliyat az ve çok uzun bir zaman için inkitaa uğrar; onun yerine kısmen kara ulaştırması kaim olur. Kar ayakkabısı kullanıma başlar. Bazı mesleklerde meselâ çiftçilerde kış ve yaz mesaisi bir birinden büsbütün farklıdır. Kışın soğuklar o kadar şiddetli olurki bu soğuk mutedil bölgelerde yaşayan halklar büyük ölçüde enerji sarfına mecbur olurlar. Mamafih bazanda uzun müddet istirahat ederler. Bunlar ekonomik çalışmalarında tabiatın çok mühim güçlükleriyle karşılaştıklarından icad ve ihtira kabiliyetleri ve ekonomik zihniyetleri de sıcak bölgelere nazaran daha çok inkişaf etmiştir. Bu bölgede ham maddeleri işliyen merkezler yani endüstri sahaları vücutta geldiği gibi büyük siyasî teşekküller devletlerde kurulmuştur. Bundan başka bölgenin bazı kısımlarında nüfus dahi pek ziyade tekasüf etmiştir. Binaenaleyh istenilen işçi mi büyük bir kısmını mahalinde tedarik etmek mümkündür. Buna imkân olmadığı yerlerde ise henüz yüksek inkişafa ermemiş memleketlerden (acemi ameile-Sachsengânzer) namı altında kısa yahut uzun bir müddet için işçi getirilir.

Kutup ve kutup altı bölgelerinde uzun süren soğuk bir kışa mukabil kısa geçen serin bir yaz hüküm sürer. Yazın sıcaklığı ve bu sıcaklığın

devem müddeti ancak bazı noktalarda (Meselâ golfstirim çok müsait şartlar yarattığı Norveç kıyılarında) hat-ta kutup medarının öte taraflarında kısa ömürlü nebatların meselâ tahallardan arpanın yetişebilmesine kafi gelebilecek bir derecededir. Diğer taraflar da ise tahılların ekimine imkân yoktur. Fakat müsait olan bazı yerlerde patates, lahana vesaire gibi sebzeler yetişir. Ekseriyetle hayvan ve bilhassa koyun dahi beslenir. Artık orman yoktur. Tunduralarda iklim o kadar serin ve itirastır ki yalnız göçme tarzında Ren geyiği yetiştirilebilir. Çok yerlerde ise sütlü ineklerin beslenmesi artık imkân haricindedir.

Kutbi bölgelerde bitkilerden ancak yosunlarla likenleri ve bu bölgeye mahsus meyveleri deşirmek suretiyle istifade edildiği halde avcılık ve balıkçılık şayet dışarıdan yiyecek maddeler ithal edilmiyorsa kutbi bölgelerde yaşayan halkların başlıca geçim vasıtalarını teşkil ederler. İptidai olan bu halkların yaz ve kış mıntikalar bir birinden pek farklıdır. Uzun süren gecelerde kafi derecede ışık temin etmek zaruriyeti kendini hissettirir soğuk uzun geçen kışlar evlere hususi bir şekil verdirmiştir. Eskimoların kar kulübeleri gibi keza kış mevsiminde elbiseler hayvan postlarından ve kuş tüylerinden yapılır. Kışın yiyecek maddelerle mahrukatın ithali zaruridir. Evcil hayvanlar bu mevsimde sıcak ahır veya kümeslerde beslenir. (Meselâ gröenland de tavukları besledikleri) büyük işçi kitleleri isteyen işletmeler için işçiler mutedil bölgelerden getirilir. (Meselâ spitzberk de ki bazı maden ocaklarında gröenland da ve güney Jorjyadaki balık yağı tasfiye hanelerinde olduğu gibi).

Güneşin sıcaklığına mukabil dünyanın iç harareti beşer ekonomisinde pek mütevazi bir rol oynar; bununla

beraber büsbütün de ehemmiyetsiz değildir. Şüphesiz bu hararet dünya sathında kendini hissettirmez. Çünkü dünyanın yapısı içinde olup ancak muayyen bir derinlikten sonra tesirini göstermeğe başlar. Suhneti değişmez bir tabakadan derinlere doğru gidildikçe dünyanın iç harareti artar; insanlar bu tabakaya ya doğrudan doğruya yahut bilvasıta (burgu ile) nüfuz edebilirler.

Yerin iç harareti muhtelif noktalarda muhtelif suratlarla yükselir. Fakat ortalama olarak her 33 metrede hararetin bir derece yükseldiği kabul edilmiştir. Dünyanın bu hararet derecesine "geotherm derecesi," denilmektedir. Nihayet derin tabakalarda hararet o kadar yükselir ki soğuk hava tertibatına ve çalışma zamanının kısaltılmasına rağmen arz kabuğunun bu derinliklerinde çalışmaya artık imkân kalmaz. Yer altında insanın çalışabildiği sahanın bu en son sınırı hususat sairede müsavi şartlar baki kalmak üzere tropik bölgede yüksek arzlarla nisbetle kabuğun dış sathına çok daha yakındır. İşte bunun içindir ki tropik memleketlerde madenlerin büyük ölçüde işletilmesi mümkün olamaz. Bundan başka dünya yuvarlağı içindeki hararetin alâmet ve tezahürleri sıcak su kaynakları şeklinde de satha çıkarlar. Bu kaynaklar çok yerde sırf hararetleri yahut madeni muhtevaları dolayısıyla hastalarla sağlamları kendilerine doğru çektiklerinden iktisaden büyük bir iyiliği haizdirler. (Meselâ Bursa Kaplıcaları gibi). Sıcak memleketlerde bu kaynaklar bazı evcil bitkilerin yer yer yetişmesini mümkün kılarlar. (İzlanda'da olduğu gibi). Fenerollerle, volkan püskürmeleri, lavlar az kürresinin içindeki hararetin pek yüksek derecede olduğunu isbat eden delillerdir. Sonuncusuyla yani volkanların püskürmesiyle atmusedir. Azim

miktarda hararet verilmiş olur. Fakat bundan doğrudan doğruya iktisadî bir netice elde edilmez. Volkan püskürmeleri esnasında sıcak kül en yakınlardaki bitki ve meskenleri yakdıkları nadir değildir. Ve yerlerinden fırlatılmış olan kırater göllerinin kaynar suları çok yerde zarar ve ziyana mucip oldukları gibi öldürdükleri insanların sayısı da büyük bir yekûn teşkil eder. Lavların indifai halinde ise bunlar çok yüksek hararetleri dolayısıyla geçtikleri sahalarda pek büyük tahribata sebep olurlar. Hele buzulların bulunduğu istikametlerde attıkları taktirde muazzam tufanlara vücut verirler. Son zamanlarda fümerol'un hararetlerinden teknik bakımından istifade olunmaya başlanmıştır.

Ayın ve güneşin cazibe kuvvetleri (keza yıldızlarınki de fakat bunların cazibe tesiri pek zayıftır) Muntazaman tekerrür eden med ve cezir hadisesini doğururlar. Med ve cezirlerin vüsat ve itifai - Ausmas bu olayı doğuran yıldızların durumuna ve dünyanın hadiseye sahne olduğu kısmının fiziki vasıflarına göre değişir. Med ve cezirler dünya etrafında devir eden temamiyle düz ve yatık dalgalar. Ayın bedir ve muhak safhalarında suların azami hattına varması (büyük met) dünyanın muhtelif yerlerinde ekseriya muhtelif surette vuku bulur. Ayın zenitten geçiş zamanı nazari olarak beklenen zamandan çok kerre pek geri kalır. (Liman tevhürü) ekseri kıyılarda deniz nakliyatı bakımından ehemiyeti gayet büyüktür. Bu gibi kıyılarda denizin sathı o kadar yükselir ki suların orta veya alçak seviyede bulunduğu zamanlarda su kesimleri ziyade olan gemilerin giremedikleri bazı limanlar ta içerilerine kadar seyrü sefere müsait bir hale gelirler; sıg kıyılarda metzamani gayet geniş sahalarda sularla örtülür; cezir zamanında

ise sular çekilerek buralar kupkuru kalırlar, bu suretle o bu çeşit sahil-lerde münavebeli olarak kâh deniz ve kâh kara nakliyatına imkân hasıl ol-muş olur. Meselâ Almanyanın kuzey denizi kıyılarında ki marsenlerde ol-duğu gibi. Med zamanlarında dalgalar nehir ağızlarından içerilere girdikleri noktalara kadar gemilerin nakliyatına müsaade ederler. Med dalgasının ni-hayet bulduğu noktalarda ehemmiyetli limanlar teşekkül eder. Keza med dal-galarının husule getirdikleri akıntılarda münakale bakımından önemlidirler. Fa-kat dar kanallarda tabiatıyla tehlike-li olurlar.

Med dalgası sınırının aşağısında kalan nehirlerin tuzluluk derecesi bazı teknik işlerini imkansız kılar, kimi yer-de med dalgaları zabıt ve tevkif edi-lir. Ve sonra bunlar cezir zamanında sular çekilirken değirmenleri döndü-rürler. Düz, alçak kıyılarda med dalga-ları beraberce getirmiş oldukları ça-murları bırakır ve böylece yavaş yavaş maşland denilen zengin ve bereketli sahalar vücuda gelmiş olur. Çok yerde maksada muvafık bir takım tesisler yapılmak suretiyle bu gibi alanların gelişmesine çalışılır. Alçak araziler de-nizin hücumuna karşı sedlerle muha-faza edilir. Keza bu nevi arazileri ku-rutmak için bendler vücuda getiril-miştir. Med zamanı bu bendler kapanır. Cezir olunca açılır, bazı yerlerde de suları emin yel değirmenleri, tulum-balar vesaire vasıtalarla arazi kurutu-lur.

Düz ve alçak bir çok sahillerde yi-yeceğe ait maddelerin ve bazı faydalı şeylerin istihsalinde med ve cezir ha-disesi büyük bir ehemmiyeti haizdir. Cezir zamanı sular geri çekilince kı-yılarda bir çok küçük hayvancıklar kahr. (Meselâ salyongoz, midye, isti-ridye.

Trepeng yengeç, deniz kestanesi. gibi) ve iptidai sahil halkları tarafın-dan toplanarak kısmen pişirilip yenir, kısmen de bunlardan türlü alât. (meselâ güney denizlerinin feridoçnası gibi), musiki takımları (sedef işleme-li borular, halezoni filütler, ziynet eş-yası, mitye, istiritye kabukları ve sal-yankozlardan yapılan eşya güney denizlerindeki adalarda bunlar ek-seriya para yerine de geçerler) hat-tâ medenî milletlerce de denizin bu ar-mağanları pek makbûldür; (İtalyanlar bunlara "frutta di more", derler) yük-sek deniz (Meddi ekme) dalgaları bu gibi maddelerin istihsalini artırır ve binaenaleyh ibtidai kavimlerin eko-nomik hayatında bir mevkutiyet (dev-rilik - periodizität) husule getirirler. Güneşteki lekelerin çokluğu arzın miknatisi üzerine tesir eder. Bu mağ-netik orageler telgraf muhaberatını in-kitaa uğratar. Ve dolayısıyla ekonomik hayat üzerinde doğrudan doğruya te-siri görülür. Fakat güneşteki lekelerin devir hareketinin cereyan mahsulü üzerinde bir tesiri olup olmadığı henüz katiyetle anlaşılamamıştır.

Dünyanın merkezi kısmının (de-mir venigelden müteşekkil olan çekir-değiyle bunu cepçevre ihata eden taş kürre) dış satıh üzerinde doğrudan doğruya his olunur. Ekonomik hiçbir tesiri yoktur. Meğer ki bir sarsıntı (zelzele) vasıtasıyla tesiri görülsün. Buna mukabil dünya cazibesi bir çok ekonomik faaliyetlere (meselâ inşa-atta) en kuvvetli surette tesir et-tiği gibi tabii olaylarda da (meselâ he-yelanlarda taş yuvarlanmalarında; vol-kan püskürmelerinde, nehirlerin me-yillerinde ilah... Gibi) pek büyük rol oynar ki ekseriya bunun ekonomik saha üzerinde de tesiri olur. Cazibe kuvvetinin ekomiye olan tesiri bilhassa dünyanın meyilleri kuvvetli olan fıvyo-rim dağlarında kademeli arazilerde

FOLKLOR :

CONKLER ŞAIRLER, AŞIKLAR

İBRAHİM KENDİ

Şairler ve Aşıklar başlığı altın-da bundan önce Konya Halkevi dergisinde yayınladığımız «Mito-loji» ve Folklorist yazılara tekrar devam ediyoruz.

Bundaki sonuç Konya çevresin-de yetişip isimleri unutulmuş an-cak eski cönklerde eserleri kalmış olan halk şairlerinin yaşadıkları devre göre sosyolojik mahiyet ta-

göçmüş sahalarında birde suların pek bol bulunduğu başlıca yağmur ve ı-lasyalar bölgesinde azami inkişafını bulan akıntı ve şelallerde en faydalı bir şekilde tezahür eder. Bütün bu olaylarda olduğu gibi diğer bir çok hallerde de cazibe kuvvetinin tesiri her tarafa yapılmış olmasına rağmen an-cak bazı muayyen bölgelerde ziyade ve katidir. Halbuki bilhassa münakale işlerinde pek mühim tesiri olan arzın miknatisini (Pusla, telgraf) gayet kuv-vetli olan mintakavi farkları umumi surette ortadan kaldırır. Meselâ bü-yük bazalt yığınları yahut demir ma-deni aletleri bakımında miknatis iğ-nesi bir iş göremez bir hale gelir ki bu hal gemi seyriseferlerinde büyük zorluklara sebebiyet verebilir. (Mese-lâ İrlandanın bazı fuyularında pusla tamamıyla muattal kalmaktadır).

şıyan şiirlerini yeni nesle sunmak ve tanıtmaktan ibarettir.

Çünkü her Ulusun varlığı «Et-nografik» durumlarıyla ölçülür. Bunun dışında kalan yâni geçmiş-teki bilginlerini, şairlerini, sanat-kârlarını benimsemeyen, unutan Ulusların varlık kökleri çürük ve cılız olur ki günün birinde çöker yokluğa karışır gider.

Her Ulus kendi içlerinden yük-selen duyguların anıt ve duygu-larıyla ögünür. Geçmişten geleceğe bu ögüncü ileri götürür.

Yaradılış Âleminde her Ulus arasında işte bu gibi pek çok bil-ginler, şairler yetişir.

Bunlar yaşadıkları devrin icab-larına göre Folklorist âleminin her çeşit duygularını süslü bir halde ve her sistemde halka hedi-ye ederler.

Bunlar yaradılış yönlemiyle iki çeşit olurlar.

- 1 — «Distirait» coşkun meş-rep saz şairleri.
- 2 — «Alegrist» şöh meşrep ka-lem şairleri.

Bunlardan birincisi ilham ale-
minden aldığı ve gördüğü her han-
gi bir varlığı saziyla sözüyle içden
derhal tasvirle canlı bir şekilde
başlara sindirir.

İkincisi ilham aldığı herhangi
bir şeyse onu kalemi ile (lenguis-
tik) bir tarzda ağızlara sunar.

İşte bu her iki çeşidin tesir ve
rolleri ayrı ayrıdır. Çünkü biri
âvamin yüreklerine, öteki de ha-
vas'ın dil ve kulaklarına hoş gelir.

Bunun için şimdi biz burada
Konya çevresinde yetişen halk şa-
irlerinden Aşık Tatlıdan başlıyo-
ruz.

Aşık Tatlı'nın asıl ismi Ha-
sandır. 1088 H. de Bozkırda doğ-
muş okuyup yazması olmıyan bir
halk şairidir. Aşağıdaki koşmasıyla
Aşık Tatlı bize o devirde yaşıyan
ve Âyan adıyla her kasabada tü-
reyen dere beylerinin gidişlerini
anlatıyor.

Öyle ki, Aşık Tatlı kendisi o
devirde Bozkır Âyanı Fart Mu-
sa'nın zulmünden kaçarak Tarsusa
gittigini ve oralarda köy, köy yay-
la, yayla gezdiğini ve Güvlek yay-
lasında Karaca oğlanla birleşerek
Sazla, sözle dertleştiklerini işte şu
12 mısralık koşmasında ne güzel
söylüyor.

KOŞMA

Dagdan dağa nice saldı kader beni
Gezdireyor ilden ile keder beni
Gurbet iller bana garip duraktır
Garip gönül yedeğinde yeder beni

§

Acep nettim suçum nedir feleğe
Geze geze yolum geldi Güvleğe
Karaca oğlanla girdim eleğe
Aklıma geldi belki mat eder beni

Hoş sohbetle dertleşerek saz ile
Onun derdi Durna ile Kaz ile
Tatlı derki derdim bitmez söz ile
Kadir Mevlâm vatanıma gider beni

Bundan sonra Aşık Tatlı'nın
ikinci koşması Millî ruh yönünden
dikkate lâyıktır.

O devirde halk arasında türe-
yen bazı açığöz kimseler halkın
malından canından geçinerek ken-
dilerine âyanlık süsü verir ve o
vaktin Valilerine yanaşarak ver-
dikleri para ve nice hediyelerle
Biniş denilen kırmızı çuhadan yal-
dızlı bir maşlak giyerler.. İşte bu-
nunla halkı istedikleri gibi soyar-
lar, ezerlerdi.

Bu ikinci koşmasında da Aşık
Tatlı işte o devrin acı ve çekil-
mez eza ve hakaretlerini pervasız
bildiriyor ve diyor ki :

KOŞMA

Özüm Türktür kana kana
Saz çalarım yana yana
Dinleyin siz Ata Ana
Türk diyenler bize duysun

§

İnsan olmuş Âyan olmuş
Biniş giymiş tuğyan olmuş
Bizi horlar insan olmuş
Türk diyenler bize duysun

§

Bağ bostan eken biziz
Düşman köktü söken biziz
Bunca kahir çeken biziz
Türk diyenler bize duysun

§

Tatlı olan tatlı söyler
Biz olmasak acib neyler
Beyler kime beylik eyler
Türk diyenler bize duysun

§

İşte bu koşmada devirden dev-
re yaşıyan ulaşan ölmez bir ruh
vardır. Nasıl olmasın ki insanlar

Âdalet ve tatlılık Âleminin mah-
sulleri oldukları için daima onu
arar ve isterler.

Şurada yine dikkati çeken bir
şey varsa elimizdeki cönkte yazılı
bu koşmanın altında diğer biri
tarafından şu kıt'a yazılıdır.

Aşık doğru söylemiş
Dinleyenler Ârif olsa
Yigittliğin beyan eylemiş
Gazi Osman çıksa gelse

SEYDİŞEHİR DESTANI

C. OĞUZ ÖCAL

Sorarsanız adı Seydişehirdir,
Doğduğum yer başka yere benzemez!
Ondan ayrı bana hayat zehirdir,
Doğduğum yer, başka yere benzemez!

§

Yurt seçmiş kendine bu mutlu yeri:
Seydi Harun adlı Horasan eri (1),
Adıyla anılır o gündenberi,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Sarmış etrafını dağlar, hüyükler,
Gezinir koynunda ala geyikler,
"Yurdun İsviçresi", demiş büyükler,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Kuş bakışı bakan Suğla Gölü'ne (2),
Aslanlar yatağı yarımbel'ine (3),
Vurulur bu güzel Türkmen iline,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Toros'un boynunda bir incidir o,
Kazalar içinde birincidir o,
Yüreğimde tatlı bir sancıdır o,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Şirin manzarası câna safadır,
Havut'ları (4) bin bir derde şifadır,
Halkının şiarı dostluk, vefadır;
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Yandıkça hey dostlar gönül çırası,
Sevdalı gençlerin kanar yarası,
İki gündür Konya ile arası,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Burda çıkar en çok subay, öğretmen,
Doktor, hâkim, çiftçi, esnaf, eğitmen;
Mebusumuz centilmen mi centilmen (5)
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Düşmez aşıkların elinden sazı,
Burda gör baharı, burda gör yazı,
Burda seyret Köroğlu'yu, Ayvaz'ı,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

İç ayrı Gül Fatma'nın elinden,
İç te anla Türkmenlerin dilinden,
Geçilir mi yaylaların gülünden?
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Hararet söndürür yolcu çeşmesi,
Başları döndürür yolcu çeşmesi,
Ne hazindir bu yarayı deşmesi,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

(4) Havut = Kaplıca, ılıca.

(5) Çalışma Bakanı Prof Dr. Sadı İrmak

Hasretim yıllardır: Pınarbaşı'na,
Anabagları'na, Devetaşı'na;
Gurbetelde bastım otuz yaşına,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Ağaçlarda meyveleri sallanır,
Gün vurdukça şekerlenir, ballanır,
Sepet sepet eşe, dosta yollanır,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Çayırdan sofrada bekliyor sizi,
Fındığı, bademi, dudu, cevizi;
Mısırlar tabakta bir altın dizi,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Leblebisi ün salmıştır her yana;
Nar güveci iştah verir insana,
İç Agaoluk'tan, iç kana kana (6),
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Koçhisar'dan gelir deveyle tuzu,
Temmuzda Küpe'nin çözülür buzu (7),

(6) Kasabanın meşhur içme suyu.

(7) Küpe dağı.

Yemekle tükenmez kavun, karpuzu,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Perşembe günleri dernek kurulur,
Köylü, kentli birbirine sarılır,
Çıkınlar dolarak eve varılır,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Ayrı düşen bencileyin yurdundan,
Feryat eder karlı dağlar ardından,
Öleceğim ben bu sılâ derdinden,
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

Dinlesin sazımı Ferzine, Kuşlu (8),
Anlasın sözümü her kızıl tuğlu,
Ses versin sesime Âşık Kiloğlu.
Doğduğum yer başka yere benzemez!

§

ÖCAL der: «Tapınca Türkmen soyuna,
Aşka gelip destan yazdım boyuna,
Doyamadım havasına, suyuna,
Doğduğum yer başka yere benzemez!»

(8) Ferzine, Küpe dağındaki Efsanevi mağara; Kuşluda. Ferzineye giden yol üzerindeki balık avlanılan mesirelik...

(1) Kazanın ilk kurucusu olduğu rivayet edilen ve bugün kendi adını taşıyan camide mefün bulunan Horasanlı Seydi Harun-u Veli Hazretleri.

(2) Kasabanın doğusundaki Suğla = Karaviran

(3) Kazanın kuzeyini çevreleyen Küpe dağının en yüksek doruğu.

Hukuka bağı devlet fikri, ve bu fikrin TÜRKİYEDE İNKİŞAFI

FÂKİR USMAN

Devlet denilen realitenin faaliyetleri bu günkü olduğu gibi her zaman hukuk kaideleri ile kuşatılmış değildi. Eski devirlerde bu günkü olduğu gibi Devlet fonksiyonlarını hukukî kaidelelere uydurmak mecburiyetini hissetmemiştir. Devletin başında bulunan kral hükümdar devleti istediği şekilde, idare eder ve bu faaliyetinden dolayı da kendisini hiç kimseye karşı sorumlu addetmezdi. Hukukta polis devlet telâkkisi denilen bu telâkkiye göre hükümdar faaliyetlerinden dolayı kendisini ancak Allah ve vicdanına karşı mesul sayardı. Hükümdarın emirleri memurlar tarafından mutlak olarak tatbik edilirdi. Fakat mutlak olarakta hükümdar bu emirlerle bağı değildi; arzu ettiği zaman bu emirlerini tatbik ettirir arzu ettiği zamanda emirlerini çiğnemekte tereddüt bile etmezdi.

Tarihin seyrinde devletler polis devlet telâkkisinden yavaş yavaş - bilhassa Fransız inkilâbının tesiri ile - hukuka bağı devlet telâkkisini benimsemişlerdir polis devlet telâkkisinin tamamen zıddı olan bu nazariyeye göre devletin faaliyetleride hukuk kaidelerine bağı olmalıdır. Nasıl ki fert bütün faaliyetlerini hukuk kaideleri ile çevrilmiş bir çember içinde yapıyorsa devlette bir takım işleri ifa ederken yahut bir takım işleri ifa ederken yahut bir takım hukukî tasarruflarda bulunurken bu maddi yahut hukukî

faaliyetlerini hukuk kaidelerine uydurmak mecburiyetindedir. Devlet, bir takım tasarruflarda bulunurken hukuk kaidelerine uymazsa ne olacaktır? bunun müeyyidesi nedir? O zaman şayet devlet idaresi rejimini kabul etmişse - (Türkiye ve Fransa, gibi) idari mahkemeler tarafından, yok devlet adli rejimi kabul etmişse (İngiltere gibi) adli mahkemeler tarafından tazminata mahkum olacak yahutta devletin yaptığı tasarruflar bozulacak iptal edilecektir. Fakat bu günkü telâkkilere göre devlet hukuk kaidelerine bağı olmak la beraber bazı tasarrufları hukuk dışı sayılmış, bazı tasarruflarda idareye bir takdir hakkı tanınmış ve nihayet bazı hallerde de devletin hukuk kaideleri dışına çıkabileceği kabul edilmiştir.

**

Osmanlı imparatorluğunda polis devlet telâkkisi ile ülkeyi padişahın mülkü sayan telâkki memzûc bir halde bulunmakta idi. İmparatorluk hukukunun istinatgahı olan islâm hukukunda polis devlet telâkkisi mevcuttur. İslâm hukukuna göre devletin başında bulunan emir veya halife ancak Allaha karşı mesul sayılırdı. Emirî selâhiyetleri dünyevî bir müeyyide ile takyit edilmemiştir. Fakat tatbikatta İslâm Türk devletlerinde mülk nazariyesine de epeyce yer verilmiştir. Devletin arazisi Emir veya hali-

fenin mülkü sayılmıştır. Emir veya halife bu mülk üzerinde dilediği gibi tasarruflarda bulunabilir. Nitekim birinci Murat'ın Isparta sancağını satın alması ve Kütahya sancağının bir kısmına cihaz yoluyla malik olması bize mülk nazariyesinin tatbikatta oynadığı rolü açıkça gösterir.

Osmanlı İmparatorluğu aynı zamanda feodal bir manzara arz etmekle beraber bu ortaçağ feodalitesine hiç benzemez. Arazi hastımar zeamet gibi bir takım sınıflara ayrılarak harpte yararlık gösterenlere taksim olunmakla beraber, arazinin mülkiyetinin gene devlette olması, devletin hastımar zeamet sahiplerini seçmekte serbest bulunması, ve nihayet has, timar ve zeamet sahiplerinden bir takım hususatin ifasını talep etmek hakkının devlette bulunması hakimiyetin parçalanmamış olmasını ve bu durumun ortaçağ feodalitesinden tamamen farklı olduğunu gösterir.

Osmanlı İmparatorluğunda polis devlet telâkkisine karşı ilk tepkiyi II cî Mahmudun tahta çıkışı (1807) esnasında görüyoruz. Başlarında Alemdar Mustafa paşanın bulunduğu Rumeli ve Anadolu ayanı ile padişah arasında bir anlaşma imzalanıyor. Bu anlaşma veya ittifak nameye göre ayan yenilik hareketlerinin tahakkuku ve devletin iyi bir şekilde idaresi için padişaha sadakat temin ediyor, padişahı ayana emniyet temin ediyordu. Bu ittifak hukukî manâda bir senedi ittifaktır (= lapacte) Bununla padişahın idaresi üstünde bir hukuk kaidesi yaratılmıştır. Mahmut II bu ittifaknameyi imza etmekte tereddüt etmiş, enderun ricali ile görüşmüş ve Eğriboyun Ömer ağanın "bu senet sizin istiklali saltanatınıza dokunur. Fakat reddi dahi kabil değildir; şimdilik kabul olunupta sonra bunun fesih ve il-

gası çaresine bakmalıdır, [1] demesi üzerine çaresiz senedi ittifakı imza etmişse de sonradan senet hiçbir zaman tatbik sahasına çıkamamıştır. Bundan sonra polis devlet telâkkisine karşı ikinci tepki ve asıl hukuka bağı devlet telâkkisine geçiş olarak gülhane hattını (1839) görüyoruz.

Padişah " bu hat ile evvelâ teb'asına bir takım vaatlerde bulunuyordu, bir takım kanunlar konulacak ve bu kanunların esasını, emniyeti, can ve mahfuziyeti ırz ve namus ve mal ve tayini vergi ve asakiri mülkteziyenin süreti celbi ve istihdamı teşkil edecekti [2]. Gülhane hattı aynı zamanda hiç bir kimsenin hakkında hüküm olmadıkça gizli veya açıkca idam edilemeyeceğini, zehirlenemeyeceğini de kayıt ediyordu. Padişah bu hatta bizzat riayetini şöyle ifade ediyordu :

"İşbu kavaini şerriye mücerrettin ve devlet ve mülk ve milleti ihya için vaz olunacak olduğundan canibi humâyunumuzdan hilâfına hareket vuku bulmıyacağına aht ve misak olunup hırkaî şerif odasında cemi ulemâ ve vukelâ hazır oldukları halde hesemî billah dahi olunarak ulemâ vukelâ dahi tahlif olunacağından ana göre ulemâ ve vüzeradan velhasıl her kim olursa olsun kavaini şerr'iyyeye muhalif hareket edenlerin kabahatı sabitelerine göre tedibatı lâıyıklarının hiç rütbeye hatır ve gönüle bakılmıyarak icrası zımmında mahsusana ceza kanunnamesi dahi tanzim ettirilsin, [3]. Padişah bir de şöyle bir dinî müeyyide koyuyordu. "Bu kavaini müessesinin hilâfına hareket edenler allahu taâla hazretlerinin lânetine mazhar olsunlar ve ilelebet felâh bulmasınlar [4].

[1] prof: Sıddık, Sami Onar İdare Hukuku 945 saife 142

[2 - 3 - 4] Aynı eser sahife 142 - 143.

Gülhane hattı bir yandan halka ilân olunurken diğer yandan da sefirlere bildirliyordu. Gülhane hattı hukukî bakımdan bir auto-limitation (= oto limitasyon) dur. [5] Yani padişah bu hatla kendi hakimiyetini bizzat gene kendisi tahdit ediyordu.

Bu gün Türkiye Devleti tamamen hukuka bağlı bir devlettir.

Devletin bazı hukuk dışı sayılan tasarruflarından ma'da bütün tasarrufları kanunlara nizamla uymak zorundadır. Netekim 1426 sayılı vilâ-

[5] Auto-limitation : hakimiyetin bizzat hakimiyete saip olan tarafından tahtidi :

yet idaresi kanunu ile 3546 sayılı Danıştay kanunu idaresinin her hangi bir kararından hakları ihlâl edilenlerin idare aleyhine kararın bozulması hakkında dava açılabilceğini kabul etmiştir. Aynı zamanda bugün devletin hukuka uymıyan bir hareketinden dolayı zarara uğrayanlar da bu zararlarını devlete tazmin ettirebilmektedirler. Kısaca bugün memleketimizde devlet mefhumu üzerinde devletin tâbi olacağı bir hukuk kabul olunmakta ve hukuka bağlı devlet fikri de memleketimizde tatbik yeri bulabilmektedir.

Bugün çıkmakta olan Halkevleri dergilerinin listesi

DERGİNİN ADI	ÇIKARAN HALKEVİ
Başıpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyeş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü

K O N Y A

Yıllığı : 6 Lira

Altı aylığı : 3 "

Yabancı memleketler için ayrıca posta ücreti eklenir.

Abone bedelleri ile yazı

lar KONYA HALKEVİ Dergi işleri bürosu adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın, yayınlanmasın geri çevrilmez.

GİDECEĞİ YER:

*Türk Tarih Kurumu
Kütüphanesine*

Antkara

Flatı (50) Kr.

Satış Yeri : KONYA'DA YENİ KİTABEVİ

Halkevine izafeten İmtiyaz sahibi ve
Umumî neşriyat müdürü : Halkevi reisi

ŞAHABETTİN UZLUK

YENİ KİTAP BASIMEVİ — KONYA 1946